

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:
Pe un an: cor. 10.
Pe 1/2 an: cor. 5.
In străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDAȚIA:
Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan
Roșianu, Dr. Victor Macaveiu,
Dr. Alexandru Nicolescu și
Dr. Alexandru Rusu.

Redacția și Admi-
nistrația:
»Cultura Creștină«
Balázsfalva.

Dotățiunea preoților cu cvalificație inferioară.

Așa se vede, că în anul acesta se vor împlini unele din pretensiunile juste ale preoților și învățătorilor noștri. Proiectele de lege privitoare la cvincvenalele preoțești și la salarizarea învățătorilor, cum și asemnarea ajutoarelor pe seama preoților, sunt semne, cari arată, că soarta materială a preoților și învățătorilor noștri se va îmbunătăți. Că preoții și învățătorii vrednicesc ameliorarea situației lor materiale, nu contestă nimenea; ar fi însă foarte multe de zis privitor la urmările religioase, morale și naționale, ce le va avea ameliorarea aceasta pentru modul cum se realizează, pentru condițiunile, de cari se face pendentă împărțirea darurilor, mai ales cele ale învățătorilor și pentru sistemul încă imperfect de ccontrolă bise-ricească. Dar cu acestea nu ne ocupăm, ci ne îndreptăm acum privirea spre preoții moralști, cari sunt în stare materială cât se poate de rea.

Faptul, că ajutoarele (un fel de cvincvenale) asemnate deja preoților, încă sunt împărțite după categoriile prevăzute în legea de congruă, ne face să credem, că și novela acestei legi privitoare la cvincvenale, va pune preoțimea noastră în două categorii: în categoria celor cu cel puțin 8 clase gimnaziale și cel puțin cu 3 ani de teologie și a acelor cu mai puține clase și cu 2 ani de teologie, și pe baza aceasta statorirea măsurii de remunerație ca 2 : 1. Raportul acesta de 2 : 1, credem, că e o nedreptate așa mare și atât de vădită încât toți cari pot să facă ceva pentru îndreptarea ei, să se simtă datori, a-o și face, fiindcă se tractează de soarta grea și amară a unei foarte însemnate părți din preoțimea noastră cu

pregătirea inferioară, care este și, cum se vede, va rămânea mai slab dotată, decât toți servitorii aplicați în slujbele publice ale statului și ale municipiilor.

Se știe, că preoții cu pregătire superioară au întregire congruală până la 1600 cor., iar cei cu pregătire inferioară numai până la 800 cor. Proporția aceasta va fi menținută și la distribuirea cvincvenalelor, prin ce situația materială a celor cari, opintindu-se, trag jugul mizeriei, se va îmbunătăți în o măsură foarte neînsemnată, la nici o întâmplare nu se va delătură nici o mică parte din piedecile, ce trebuie să le delătore în drumul, pe care au să-l percurgă pentru împlinirea conștiințioasă a chemării lor sfinte și grele.

Nutrim toată încrederea, că arhieriei noștri, vor lucra cu toată puterea și auctoritatea, de care dispun, ca ochii legislatorilor să fie îndreptați cu dreptate și cu milă spre mulțimea preoților noștri, vrednici de o soarte mai bună. Pentru o întrepunere energică și pârintească, în favorul acestor muncitori modești în ogorul Bisericii, militează o întregă serie de motive, ce le înșirăm în următoarele:

Nu se poate tăgădui, că preoții „moralisti“ n'ar fi tot așa slujitorii altarului Domnului, ca și cei cu pregătire „sistematică“. Și unii și alții au tot aceeaș chemare: a propovădui împărăția lui Dumnezeu, a exilă păcatul din suflete și a institui acolo împărăția darului și a face întreg binele, ce-l preține dragostea lui Dumnezeu și a deaproapelui.

Societatea, statul, Biserica și familiile lor au tot acelea pretensiuni față cu ei, cum au față cu cei cu pregătire formală superioară familiile acestora. Viptualele, veșmintele, instrucțiunea și educațiunea pruncilor sunt tot așa de costisitoare dentru „bienaliști,“ ca și pentru preoții „sistematici“.

Apoi, ce privește activitatea unora și a celorlalți, suntem siliți să spunem hotărît, că aceea nu atârână dela gradul de cvalificație intelectuală, ci dela gradul de însuflețire și satornicie, cu cari lucrează unul și altul. Natural, că pe lângă aceea căldură, însuflețire, râvnă și pe lângă acelaș interes viu acela care are știință mai bogată și abilitate mai mare poate produce mai mult și mai bun, dar e advărat și aceea, că fiecare preot „moralist“ s'a declarat din partea Ordinariatului, că are știință suficientă, ca să poată învăța, prudență, ca să poată judecă în forul intern și are virtuțile necesare de a putea servi de pildă bună fiilor săi sufletești și n'avem nici un motiv să

ne îndoim, că preoții „moralși“ n'ar corespunde așteptărilor mai marilor. cari i-au trimis în via Domnului.

Legile de regulă n'au putere retroactivă. In caz că se învestesc și cu puterea aceasta, celor interesați li-se îngăduie un anumit timp și li-se fac însemate ușorări, pentru ca să-și poată aranja afacerile așa, cât să satisfacă legii. P. ex. dacă cei aflați de noua lege în slujbă, n'au pregătirea formală, ori un număr mai mare de ani (5—10) în serviciu, li-se dă timp, ca să-și completeze studiile. In chipul acesta oameni harnici, dar fără cvalificație formală au ajuns la însemnate oficii atât de ale statului, cât și de ale municipiilor. Cu preoții noștri „moralși“ însă nu s'a făcut ce s'a făcut cu alții: nu li-s'a acordat nici un drept și nici un favor.

Fiecare notar comunal, deși cei mai vechi n'au cvalificația formală la fel cu cei cvalificați de 10 ani încoace; fiecare pretore, deși au fost și de aceia, cari absolut nu s'au pregătit pentru cariera juridică; fiecare judecător, fiecare ablegat dietal are remunerație pentru munca sa pe o formă cu colegul său, pentrucă e un postulat natural, ca toți, cari au acelaș oficiu să se bucure și în aceeaș măsură de răsplată. Am avut și poate mai avem învățători, cari n'au nici o clasă gimn., numai cu 2 ani de curs preparandial, ori și fără aceia cu cvalificație obținută pe cale privată, din motivul acesta însă nu s'au pus în categorie de plată deosebită. Și dacă s'ar fi întâmplat aceasta, li-s'ar fi făcut o mare injurie.

Faptul, că un profesor de universitate are numai a 10-a parte din ascultătorii, ce-i are altul, ori că un judecător nu pertractează și rezoalvă un număr tot așa de mare de procese ca altul, nu determină pe superior, ca să conturbe echilibrul de plată. Tot așa împrejurarea că un preot „moralist“ are de regulă un număr mai mic de credincioși, pe cari îi îngrijește, de cât unul cu pregătire mai superioară, nu-i cu dreptate, ca, împrejurarea aceasta, să apese în cumpănă în defavorul respectivului.

Toate motivele acestea sunt în stare să ne împingă la o luptă legală, constituțională și morală pentru binele material al preoților cu cvalificație mai inferioară, cari, ușorați de griji istovitoare și de grele lipsuri, își vor putea vedeă de chemarea lor și mai bine, și și cu mai mari și mai bogate rezultate.

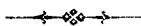
Dacă nu se va putea obține uniformizarea remunerației, credem, că se va ajunge cel puțin la atâta, ca să aibă

congrua, ce corespunde salariului fundamental, ce-l prevede învățătorilor, noul proiect de lege.

Schimbarea, ce o dorim, credem, că se poate exoperă mai ușor acum, când se va dezbate proiectul de lege privitor la cvincvenalele preoțești.

În legătură cu acestea amintim, că atât umanitatea, cât și dreptul pretind, să se chimbe în interesul „bienaliștilor“ și § 3 p. 1. al statutelor „fondului Vancean pentru preoții deficienți ai Arhidiecezei gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș“, votate în sinodul din 1909 și să se facă toate ușorările, ce numai se pot, ca respectivii să-și poată completa studiile.

SENIOR.

Un martir al sfintei Uniri.

— Der (părintele) Gomidas Kymurdzian. —

Precum Rutenii uniți venerază de sfânt și martir al sf. Uniri pe Jozafat Kuncewicz, metropolitul de Ploțc, ucis de Rușii eretici și fanatici în Vitebsk, tot astfel venerază Armenii uniți pe preotul Gomidas Kymurdzian.

Numele acestui preot, de rit armenesc, e cu totul necunoscut pentru noi. Amintirea lui trăiește însă foarte vie în sufletul tuturor Armenilor uniți, cari îl cinstesc ca pe un sfânt ¹⁾, ca pe un adevărat martir al sf. Uniri. Cauza, pentru care Divanul turcesc l-a condamnat la moarte prin decapitare, e acuzarea conașionalilor săi neuniți, că a trădat vechea credință și că prin trecerea sa la Unire și prin propovăduirea Unirii cu Biserica rom.-catolică, ar fi ajuns eretic.

Procesul de canonizare al acestui sfânt preot s'a început încă demult, dar actele canonizării s'au pierdut pe timpul turburărilor revoluționare. Ele fură regăsite cu sigilele neatînse, de canonicul Semadini, în arhivele congregațiunii de Propaganda Fide, la 1899. Agitarea procesului de canonizare s'a re-început de câțiva ani și la stăruințele Episcopilor armeni, adunați la Roma pentru ținerea unui sobor național, în care s'au ocupat viu de procesul canonizării, se continuă cu mare zel.

¹⁾ Numind pe »Der Gomidas« martir ori sfânt, ne conformăm pe deplin decretelor Papei Urban VIII.

Dorința întregului popor și cler armenesc e, ca supremul Vârhovnic, prin negreșitul său cuvânt, să ridice cât mai curând în numărul Sfinților, pe această vrednică slugă a lui Dumnezeu, ca noul sfânt martir și Apostol al dreptei credințe, să mijlocească trecerea la sf. Unire și a celorlalți Armeni, cari n'au vrut să priceapă încă glasul Romei.

*

Folosindu-mă de buletinul vicariatului apostolic al Constantinopolului (1912 Nr. 46—50), voiu schița, în cele următoare, martiriul acestui erou al credinței adevărate.

Der Gomidas ¹⁾ era foarte respectat de toți compatrioții săi pentru bunătatea și zelul său obștesc în păstorirea sufletelor. Dar tocmai din cauza înfocatei lui râvne de a converti pe confrății săi, trebui să îndure multe prigoniri. Cea dintâiu pedeapsă, impusă de marele Vizir, fu condamnarea la vâsle, de care abia câțiva bogătași mai de frunte ai Armenilor, îl putură răscumpăra cu o însemnată sumă de bani.

În 2 Noemvrie 1707, marele Vizir condamnă la moarte pe patriarhul Sara ²⁾ și pe alți șapte Armeni din cele mai ilustre familii. De vremece însă Dumnezeu nu le dădă curajul să moară, ca martiri, se turciră împreună cu patriarhul.

În 3 Noemvrie din porunca marelui Vizir, ostașii căutară pe Armenii Franci (uniți) și mai ales pe Der Gomidas, ca să-i vâre în închisoare. Sosind în suburbiul lui, se năpustiră asupra locuințelor vecine și dădură alarmă. Der Gomidas auzind strigătele, de loc nu se gândi s'o ia la fugă ori să se ascundă undeva, cum o făceau alții, ci stând în ușa locuinții sale, întrebă pe trimișii Vizirului: „Pe cine căutați?“ Iar ei îi răspunseră: „Pe Der Gomidas“. „Iată-mă — le zise, — lăsați pe ceialalți în pace!“

Pe loc îl duseră la închisoare, iar în 5 Noemvrie fu înfățișat Divanului, înaintea marelui Vizir, unde se află patriarhul Armenilor, Der Ioan Vartabet, cu vre-o 300 de eretici. Marele

¹⁾ Adevăratul lui nume și pronume armenesc sună: Der Gomidas Kymurdzian, adecă pe românește: Părintele (Der) Cozma Cărbunaru. Făcea parte din clerul sf. Gheorghe din Psamația și se trăgea dintr'o familie adevărat preotească — tatăl, doi frați mai vrâstnici și doi nepoți au fost preoți. Avu șapte copii: doi fii și cinci fiice.

²⁾ Cfr. Raportul ambasadorului francez, dat de Ferriol către ministrul regelui Ludovic XIV. (Correspondances diplomatiques. Turquie: T. 44, f. 132).

Vizir văzând pe Der Gomidas, îl întrebă cu mânie, de ce se făcuse Franc? Iar el îi răspunse: „Ca preot am socotit, că e datoria mea să-mi studiez religiunea, ca să pot întări și pe alții întrânsa, mai ales, că printre Armeni, prigonitorii mei, am aflat erori, pe cari conștiința nu m'a lăsat să le susțin“.

Vizirul îl întrebă: „Ce erori?“ Iar Der Gomidas îi răspunse: „Ești în deajuns instruat în religiunea creștină, ca să poți decide asupra lor?“ La acestea Vizirul: „Dar știi, că te pot pierde de pe fața pământului?“ — „Imi faci prin asta mare binefacere, numai ia sama, că nu ai voie, să ridici cuțitul în contra mea din cauza unei chestiuni religioase, mai ales, că nu aparțin religiunii tale, iar dacă verși sângele meu, — ce-ți stă în putere, atunci, în ziua judecății, îți voi cere socoteală dela Dumnezeu“.

Vizirul, ajuns la culmea mâniei, se sculă în picioare, răstindu-se cătră patriarhul Ioan: „Tu vei răspunde pentru sângele acestui om“. Der Ioan răspunse: „Ba să cadă peste acela, care l-a închis“.

Vizirul șezând, zise lui Der Gomidas: „Iată compatrioții, cari te acuză, că ai părăsit secta lor, ca să te înscrii alteia“. Der Gomidas îl întrebă, care din două e mai bună? Atunci Vizirul îi răspunse: „Eu socot, că amândauă sunt rele“. „Atunci ce-ți pasă — îl întrebă Der Gomidas, în care din ele trăesc?“.

După aceste cuvinte Vizirul îl condamnă la moarte. Imediat fu dus pe locul pierzării și cu dânsul alți doi Armeni franci. Pe drum, Der Gomidas recită rugăciunile sale obișnuite. În cale, îl întâlnește câțiva preoți grecești. Auzind, că Der Gomidas e osândit la moarte, se apropiară de el, recomandându-se rugăciunilor lui. Cum ajunse la locul pierzării, se adresă cătră cei doi tovarăși, însuflețindu-i, să moară ca martiri curajoși — „el singur le va da pildă“.

După aceste cuvinte îngenunche și în vreme ce recită cu glas mare „credeul“, călăul îi tăie capul. Ceialalți doi tovarăși Armeni, neavând curajul să moară ca martiri, se lăpădară de credință, turcindu-se.

Fără îndoială, între martiriul lui Der Gomidas și patima Mântuitorului Hristos e mare asemănare, — învățăcelul pare a fi urmat în toate pe Învățător. Martorii, cari fură de față la procesul beatificării lui, aduseră mai multe asemănări de felul acesta: palma primită în public, loviturile

cu pumnul și alte multe maltratări barbare, îndurate cu răbdare și tăcere; faptul, că Marele vizir la început îl află nevinovat și nu vrî să-l condamne la moarte, fiica martirului, cerînd cu insistență trupul părintelui său dela marele Vizir, care pe loc porunci să-i fie împlinită dorința; mormîntul gol dar glorios al martirului și plin de minuni ca și mormîntul lui Hristos, ș. a.

Moaștele sf. mucenic ca de obicei rămaseră trei zile pe locul pierzării în Parmak-Kap și toți, cari le văzură, se minunau de frumseța lor. Se luă sama, că cu toatecă ploua continuu pe aceea vreme, corpul eroului credinții nu numai că nu deveni uricios, ci din contră se înălbi, lucind ca zăpada, suflînd o mireasmă dulce, fermecătoare. Noaptea, fû înconjurat de-o lumină cerească așa de orbitoare, încât soldatul turc, ce stătea de strajă, se converti la religiunea catolică și cu în-treagă familia fugi în țările creștine.

„A treia zi după moartea lui Der Gomidas — așa povestește ambasadorul francez, — cea mai tinără fiică a sa, de șasesprezece ani, merse la vizir și-i zise: Pe nedreptul ai dat poruncă, să taie capul tatălui meu, dă-mi înapoi corpul lui, ca să-l pot spăla cu lacrimile mele!“

Der Gomidas fu deci îngropat abea a treia zi, la porunca vizirului. La conductul funerar, foarte solemn și mișcător, nu luase parte nici unul din preoții Armeni, de frica patriarhului, dar în locul lor sosiră o mulțime de reprezentări ai clerului grecesc, chiar câțiva Episcopi, cari purtară trupul mortului și-l îngropară cu o extraordinară pompă în gropnița familiară din cimitirul armenesc¹⁾.

Dela sine se naște întrebarea, dacă osemintele sfântului se mai odihnesc încă în această gropniță? Totul întărește faptul, că fură transportate în Franța. Iată ce spune istoricul I. Thorossian, căruia îi mulțumim descrierea înmormântării și a gropniței: „Ambasadorul francez, răscumpărînd cu daruri mari și cu bani străjerii cimitirului, desgroapă trupul Fericitului, de asemeni și capul lui, conservat de greci, și trimise aceste comori prețioase în Franța, unde se păstrează cu mare venerațiune și grijă“.

În actele procesului de canonizare, nepoatele mucenicului, Jakul și Roza, dau câteva amănunte: „Fiicele lui Der Gomidas

¹⁾ I. Thorossian, Vieța lui Mechitar — pe armeneste, p. 230—2.

a treia zi după înmormântare se abătură la cimitir și băgară de samă, că mormântul părintelui lor se află în nerânduială, ca și când l-ar fi deschis cineva. Portarul ambasadei franceze, un oarecare Emanuel, povestii uneia din nepoate, că deodată cu dânsul veniră alți doi inși cu sacul, lopata și sapa, ca să desgroape moaștele. Scoțind măruntaele, puseră corpul în sac și îndată o porniră spre stațiunea: „Șapte Turnuri“ (Jedicule). Acolo se află luntrea, gata de drum. Pe drum, se întâlniră cu străjerii din Șapte Turnuri și la întrebarea lor le răspunse, că sunt marinarii vaporului ancorat în port. Ajungând fericit la stațiune se puseră pe luntre și duseră corpul martirului pe vaporul, care-l transportă până în Franța“.

După raportul P. Daviers, Lazarist și misionar din Smirna, în anii dintâi ai veacului trecut, rămășițele lui Der Gomidas fură aduse în Lyon și îngropate în biserica PP. Iezuiți, de acolo, cu hramul sf. Iosif. Dar, spre nefericire, biserica sf. Iosif demult fu dărâmată și pe locul unde se înălță sf. locaș, acum e o stradă. Toate stăruințele P. Lebon S. J., de-a regăsi rămășițele ori cel puțin de-a arunca puțină lumină asupra misterioasei istorii a transportării și conservării lor, rămaseră până azi fără rezultat.

Armenii știu bine, că trupul mucenicului nu se mai află în mormântul său, dar cu toate acestea nu încetează de a-i venera mormântul cu o deosebită evlavie. La groapa lui avură loc minuni numeroase, mai ales prin atingerea rămășițelor lui, cari trebuiau să fie multe, de vremece, după mărturiile celor ce le văzuse, o mulțime de catolici, de greci și eretici, prezenți la martiriul lui Der Gomidas, în contra interzicerii ianicerilor, își udară basmalele în sângele lui, ca să le păstreze ca adevărate relicvii. Actele procesului de beatificare cuprind mărturiile multor însănătoșiri minunate, petrecute la mormântul lui, ori prin mijlocirea țărinei luate din gropnița lui ori a apei vărsate prin gaura pietrei de mormânt.

Der Gomidas se bucură și în viață de mare respect înaintea Armenilor, fiind admirat nu numai ca un preot sfânt și exemplar, ci și ca cel mai de frunte orator din Constantinopol și ca autorul multor opere în proză și versuri. De trei ori fu silit să se ascundă săptămâni întregi. În clipele repaosului silnic compuse câteva cărți religioase. În anul 1702 trebuî să ducă o viață de tot ascunsă timp de nouă luni și atunci traduse în

versuri: „*Faptele Apostolilor*“, cari le tipări îndată ce putu părăsi vizuina. Roadele celor din urmă luni petrecute în singurătate fură „*Lamentațiunile asupra nefericirilor neamului armenesc*“, după modelul plângerilor lui Ieremia prorocul. Textul armenesc dimpreună cu traducerea latină se află în partea a doua a actelor procesului de beatificare.

P. CANCEL M. C.

Intențiunea Romei față de Biserica Românilor din Ungaria.

(IV).

Am adus până acum înainte mai multe documente, din cari se vede intențiunea Romei față de Biserica Românilor din Ungaria¹⁾. Afară de documentele aduse mai sunt și altele, din cari se vede aceeași intențiune, anume:

1. Papa *Eugeniu IV.* în 1439 comunică lui Frideric, ducelui din Austria acestea:

Mărire întru cele de sus lui Dumnezeu, și pe pământ pace oamenilor de bună învoire. Se cade, iubite Fiule, să erumpem în accente de bucurie, și să ne amestecăm bucuria noastră cu a îngerilor, dupăce-Ți vestim o bucurie negrăită, care nu este numai a noastră, fără a întreg poporului creștin. Cu atâta picuri de rouă a mângâierii divine este stropită mintea noastră, așa tresaltă de bucurie inima noastră, încât ceeace simțim, nu suntem în stare să spunem nici decum, și sentimentul nostru nu-și află repaus decât în cuvintele de laudă și în recunoștința și mulțumită. Căci iată, ceeace am dorit cândva, și mult înainte de a fi ridicăți la culmea pontificatului, cu dor fierbinte și cu o jertfă fără de margini: în sfârșit s'a delăturat din îndurarea lui Dumnezeu după patrusute cincizeci de ani, neînțelegerea periculoasă și îndelungată dintre Biserica orientală și cea apusană. Noi deși am făcut tot, ce a fost cu puțință din partea noastră, totuși cât a binevoit a ne dăruî El, este de a se atribui bună-tății Lui nemărginite, fără de a cărui ajutor, tot ce se face, nu ajunge nimic. Pentrucă dela începutul apostolatului nostru ne-am dat toată silința, ca să se facă unirea fericită a ambelor

¹⁾ Cfr. »Cultura Creștină«, A. III, p. 10—13; 43—49; 76—81.

Biserici. Și după multe solii trimise și într'un loc și în altul, au venit în anul trecut, aduși și susținuți până acum cu spesele noastre, preaiubitul nostru în Hristos fiu, „Johannes Paleologus, Romeorum Imperator,“ (Ioan Paleologul, Împăratul bizantin), Ilustrul, și de fericită amintire Venerabilul frate Iosif Patriarhul Constantinopolitan, și vicarii Patriarhilor din Alexandria, Antiochia și din Ierusalim, legații Rutenilor, „*et Valachorum*“ (și ai Românilor), cu Mitropolii, și cu Clericii etc. Nobili foarte mulți, și o mulțime foarte mare, doritori de această uniune sfântă, nu au întârziat nici decât să se expună la ostenele foarte mari și la pericole pe mare, și dorind să fie de față la Conciliul ecumenic, au cerut cu insistență mare, ca să se celebreze în Italia, adevă într'un loc, de care să ne putem apropia și noi mai comod. Au venit, ce e drept cu cugetul de a se dispută, însă fără nisuița de a se certă ori de a fi cerbicoși. Noi așa dară ne-am îngrijit, ca să adunăm din toate părțile profesori vărsați în dreptul divin și uman, cari se deschidă calea adevărului celor doritori. Cu ajutorul lui Dumnezeu, după ce ace-lora li-s'a arătat întru toate adevărul, atât din sfânta Scriptură cât și din părinții latini, precum și din cei grecești, bucuros s'au supus adevărului învingător, și au mărturisit, că Spiritul Sfânt purcede dela Tatăl și dela Fiul, și cu plăcere au recunoscut autoritatea supremă a Bisericii Romane, și a sfântului Scaun apostolic, și s'au unit în celealalte.... Cutezăm cu adevărat, să ne lăudăm în Domnul, și să spunem cu cea mai mare încredere, că acum s'a întâmplat aceea, decât ce nimic mai mare și mai demn nu a văzut Biserica catolică în tot timpul predicării sale apostolice. Aici însă nici nu se sfârșește șirul minunilor dumnezești, fără pentru îndurarea dumnezească se deschide un câmp mai larg, ca soarele acela al dreptății, care deja a răsărit în orient, să-și întindă razele sale și asupra întunerecului necredincioșilor, și să ajungă mântuirea Domnului până la marginea pământului, și ca toți cu o gură și cu o inimă să preamărească pe Dumnezeu, și Tată al Domnului nostru Isus Hristos. Ni-se vestește, că Armenii, ginte mare și celebră, sunt gata să se supună întru toate Bisericii Romane și Sfântului Scaun apostolic, și să asculte fără întârziere de mandatele și de doctrinele aceleia; pe dreptul așa dară, iubite fiule, după ce în un atare lucru sperăm multe, am jertfit Atotputernicului Dumnezeu victima de jubilar, și de laudă, și socotirăm să-ți aducem acestea la cunoștință, ca făcându-te părtaş

al bucuriilor noastre, ce le avem în Domnul, să aduci mulțumită împreună cu noi pietății divine. Te îndemnăm, ca să demânzi să se facă procesiuni și rugăciuni publice în spirit creștinesc în teritoriul de sub stăpânirea ta, parte mulțumind lui Dumnezeu pentru darurile primite, parte rugându-te, ca Atotputernicul să binevoască a-și duce în îndeplinire opul său și să supună sub jugul preasfintei religii creștine națiunile barbare, cari se laudă cu sălbătăcia lor. Și după ce speranța suride așa de veselă din toate părțile, te îndemnăm duși de un sentiment de pietate, ca să te nizești împreună cu noi, spre eliberarea creștinilor din acelea părți, în cari sunt oprimați de infideli până la neumanism... Avem deplină încredere, că afacerea va succede ușor și cu sfârșit bun, prin ajutorul și lucrul tău și al altor Principi. Apucă-te așadară, iubite fiule, și concurge cu toată căldura inimii tale, spre aceste lucruri de pietate, de cari lucruri vei fi glorificat în veacul acesta, și vei merita să fi înscris în catalogul Principilor pii și credincioși, cari au plăcut lui Dumnezeu dela început. Iară noi pe tine te vom recerca prin altă epistolă și solie a noastră, neîndoindu-ne câtuș de puțin, că tu nu vei degenera întru nimic dela pietatea și nobleța ta și a antenaților tăi¹⁾.

La acestea nu am de observat, decât următoarele:

a) E drept, că în actele unirii făcute în sinodul dela Florența, dintre Români este subscris numai Dămian mitropolitul Moldovei și „Constantin Protopopol și Vicarul Moldo-Vlachiei“²⁾, dar împrejurarea aceasta nu ne îndreptățește se conchidem, că unirea făcută în sinodul din Florența ar fi fost cu un caracter restrâns. Ea fû unirea întregii biserici orientale, afară de puține fragmente din această biserică, cari au refuzat subscrierea actelor, cum făcû pe es. Marcu Eugeniu din Efes.

b) Este o adevărată raritate, să întâlnești în cursul veacurilor documente, cari să mărturisească cu atâta claritate despre focul dragostei, ce îl are Roma pentru mântuirea sufletelor. Ne arată documentul acesta, că Roma a nutrit, și nutrește în pieptul său convingerea intimă, că ea singură continuă opul Păstorului celui bun, care a purtat pe umerii săi oaia cea rătăcită. Și astăzi continuă Roma a împlini slujba

¹⁾ Hurmuzaki, Documente, vol. I partea 2 p. 661—663 n. 561.

²⁾ Conc. prov. I. 1872, p. 41, cap VI.

Păstorului celui bun: dacă se pare, că undeva și-ar fi subtras Roma mâna binefăcătoare, nu este vina Romei, adevărată a păstorului, ci ori a oilor, ori a mieluşelilor, concrezuți grijei lui Petru. Din documentele aduse până aci, la argumentul despre intențiunea Romei, văzurăm, că aproape în toate cazurile intențiunea salutară a Romei fû zădărnicită de oile concrezute grijei lui Petru, adevărată de păstorii subalterni.

2. Papa *Calist III.*, scriind la 1457 tuturor preoților Bisericilor grecești, ca să amintească la serviciul divin al liturghiei numele pontificelui roman, și să se roage pentru bunăstarea Bisericii romano-catolice, deoarece în conciliul dela Florența Biserica grecească s'a unit cu Biserica romană; — de asemenea să reciteze în timpul liturghiei simbolul credinții după ritul Bisericii romane cu formula: „care dela Tatăl și dela Fiul purcede“¹⁾, le comunică următoarele:

Având să dăm samă la judecata din urmă despre turma credincioșilor încredințată grijei noastre, acei care peste vrednicia noastră ni-a încredințat'o pe ea, — cu trudă mare, după cum suntem datori, ne îngrijim, să redăm pe aceia Răscumpărătorului nostru, care nu dorește moartea păcătoșilor, ci să se întoarcă și se fie vii și să-i readucem la calea adevărului, carea este Hristos, pe cari în cele mai multe cazuri șerpele încolăcit, rivalul neamului omenesc, aleșuește să-i abată și să-i seducă prin sugestiunile sale veninoase dela așezămintele salutare ale credinței catolice, și cercăm din toate puterile să facem pentru mântuirea lor aceea, prin ce să fie îngrijită mântuirea sufletelor lor, și noi să putem scăpa de răsbunare, când ne vom da samă înaintea dreptății divine. Pentrucă, deși încă pe vremea când purtam un oficiu mai mic, Biserica orientală a Grecilor a fost împreunată și unită cu sfânta Biserică romană în Conciliul general, celebrat în Florența de Latini și de Greci (se înțelege cei cu disciplină orientală), fiindcă totuș între alte lucruri dintre acelea, ce fură decretate și sancționate în însuș Conciliul, unele nu se observă din partea Grecilor, cum trebuia să se facă: *dorind fierbinte pentru mântuirea sufletelor*, ca decretetele amintite să ajungă la cunoștința tuturor și ca acelea să se observe în mod inviolabil pretutindenea, ca nu cumva din cauza uitării și a negrijii să se șteargă din memorie, și desprețuite fiind, să-și piardă prețul și să *aducă perirea su-*

¹⁾ Sinopsa acestui document în Hurmuzaki, vol. II., partea 2, p. 82, n. 71.

fletelor, în tenoarea literelor prezente cu auctoritate apostolică statorim și dispunem, că de acum înainte toți preoții greci, ori unde s'ar afla, la sfânta liturghie să amintească pe Pontificele roman cu voce înaltă și clară, și să fie datori să se roage pentru bunăstarea sfintei Biserici romane... Pentru că vocea lui Hristos o ascultă, atunci când vine vestit publice numele vicarului lui Isus Hristos, care-i ține locul pe pământ, și căruia îi încredințase, să-i pască oile. Toți numai prin ascultare cunosc pe păstor, iară păstorul, sumul pontifice, purtătorul cheilor și ușierul împărăției cerești deschide ușa paradisiului, și duce la pășunea fericirii eterne pe credincioșii, cari umblă în calea poruncilor; *pentru că este statorit prin drept divin*, și este lucru comprobat prin părerea tuturor doctorilor sfintei Biserici catolice, că singuraticii membrii trebuie să se conformeze capului apostolic, adică Pontificelui roman, de care noi trebuie să întrebăm, ce să credem și ce să ținem, pentru că numai de el se ține să statorască, să dispună, să lege și să deslege, care ține locul lui Hristos, și de acela ni s'a dat nouă ca păstor, căruia se supun toți Primateii, Arhiepiscopii, și Episcopii și ceialalți credincioși ca vicarului netăgăduit al lui Isus Hristos.

În urmă, ca părerea aceea foarte veche, periculoasă și de condamnat, reprobata în continuu în același și în alte concilii, în urma căreia unii cutezau să afirme lucruri neadevărate, că adică Spiritul Sfânt purcede numai dela Tatăl, să se poată desrădăcina cu totul, și ceea ce mărturisește, ține și afirmă sfânta Biserică romană, că adică același Spirit Sfânt astfel purcede dela Tatăl și dela Fiul, precum ne-a propus fericitul Atanasie, luminat de lumina aceluși Spirit, zicând: același Spirit Sfânt nu este făcut, nu-i creat, nici născut, ci purcede din etern dela Tatăl și dela Fiul, să se întipărească în sufletul singuraticilor credincioși pentru mântuirea și îndreptarea lor: asemenea dispunem, ca aceiași preoți, când cântă ori recitează simbolul din dispoziția Bisericii la sfânta liturghie, să fie datori să-l reciteze pe acela întreg și în mod inteligibil după ritul aceleiași Biserici romane, adică carele dela Tatăl și dela Fiul purcede; altminterlea toți aceia, cari vor cuteza să se împotrivescă acestui articol de credință ortodoxă, necesar cu desăvârșire la mântuirea sufletelor noastre, și aprobat în atâtea concilii ale sfinților părinți, voim ca să cadă ipso facto în cenzurile și pedepsele statorite contra lor, cu deosebire de sinodul florentin,

dacă nu se vor întoarce numai dacât, și nu se vor conforma doctrinei Bisericii. Din care cauză, ca nu cumva prin tăcere să piară articolul acesta din mintea credincioșilor, demândăm, ca să se pună în simbol esplicite, și să se creadă și mărturisească, ca așa să fie o turmă și un păstor¹⁾.

Din documentul acesta apare:

a) Stăruința de fer a Romei, ca, cele statorite bine în sinodul dela Florența, să se și observe.

b) Dragostea cea mare arătată Bisericii orientale prin ziuința de a-o face, ca doctrina să-i fie conformă credinții părinților ei.

c) Că toate motivele, ce le avu Roma, au fost motive de ordin supranatural, adică mântuirea sufletelor, și ca să fie o turmă și un păstor nici decum însă motive lumești.

d) Că stăruința, dragostea și motivele înaintea Romei totdeauna a fost aceleaș.

e) Că în baza acestor motive, manifestate Romei la timp și cum trebuie, oricare naie a cutărei biserici particulare poate spera scăparea de naufragiu.

f) Că motivul cel mai ponderos în salvarea drepturilor bisericii noastre, respective în asigurarea de drepturi noue, totdeauna trebuie să ne fie mântuirea sufletelor.

Alte documente, relative la argumentul acesta, se vor aduce cu altă ocaziune.

Dr. IOAN SÂMPĂLEANU.

Icoane din viața poporului român din Bihor.

(1726—1748).

I. Episcopii sârbești și Unirea.

(IV)

Un an de vreme trecuse deja, decând împăratul dăduse poruncă, ca comisia să-și înceapă lucrarea de separare a Românilor, și aceasta nu dă încă nici un semn de viață. În 14 Maiu 1736 împăratul întimează patentă sa, prin care face comitatului cunoscut, că i-s'a plâns episcopul sârbesc din Arad, că neuniții ar fi foarte rău tractați în Bihor, deci poruncește, să înceteze efective toate violențele făcute în contra clerului și poporului.

¹⁾ Hurmuzaki, doc., vol. II. partea 2, 83. n. 71.

neunit de ritul grecesc, locuitor în comitatul acesta; de altă parte cere să nu i-se pună piedeci vlădicului din Arad în deprinderea iurisdicțiunii peste clerul și poporul neunit, precum și că liber să fie de a vizită pe ai săi; mai departe, ca clerul să fie scutit atât de dijme cât și de plățirea contribuțiilor, și în urmă »că comisia în decurs de zece zile dela primirea acestei porunci, să se apuce de lucru fără amânare«¹⁾.

Comisia însă încă tot amână începerea lucrărilor. Din acest motiv Consiliul Locuitorilor provoacă pe cei dela comitat, în 23 Maiu 1736, să stăruască, ca comisia amintită să se pună în sfârșit pe lucru; totodată îi provoacă, să deie informațiuni clare despre vremea de când este scutit clerul răsăritean dela plățirea decimelor și a contribuțiilor. Comitatul la întrebarea ultimă răspunde, că preoții de ritul grecesc nici în trecut și nici acum n'au fost constrânși să plătească contribuție; dar nici none, ori decime n'au plătit nicicând din roada pământului bisericesc ori parohial, nici din roada pământului îndatinat să se samene de parohieni în cap de plată; din altele însă, »alio jure«, după alt drept, plătesc atât none cât și decime²⁾. Iar ca scuză pentru întârzierea comisiei, comitatul aduce împrejurarea că în această chestie s'au ascultat câțiva oameni, și din cercetarea aceasta a eșit la iveală, că poporul a fost amenințat cu amândă de 500 de galbeni, cari va trebui să-i plătească episcopului sârbesc, la caz de părăsire a schismei, și că poporul într'atât e de mișcat și influențat de amenințarea aceasta, încât comisia, care ar trebui să se bazeze pe declarațiunea liberă a unui fiecăruia, că unit ori neunit este, nici un progres n'ar putea face.

Pe temeiul acestora, împăratul dă rezoluțiunea, să se facă de știre în »idiomate valachico«, în limba română, în toate părțile locuite de Români, că oricine, care ar voi de bună voie să îmbrățișeze unirea, liber va fi de legătura de 500 de galbeni; și iară asigurat să fie, că nicicând nu va avea soarte mai rea, decât pe vremea, cât a stat în schismă, ba se vor bucura chiar și de protecție împărătească³⁾.

¹⁾ Arhiv. cottului.

²⁾ Arhiv. cottului 1736, IV. A.

³⁾ Ex hoc examine cum pateat Plebem valachicam minitatum quingentorum quorundem aureorum in casu repudiati, aut non admissi potius schismatis per Vladicam desummendorum poena et praetenso vinculo usque adeo permotam et perturbatam esse, ut demandata per suam Maiestatem commissio, quae in libero uniuscuiusque arbitrio et spontanea ad unionem aut schisma declaratione resolutioneque fundari deberet, nullum progressum habitura (erit). Arhiv. cottului 1736. IV. 10.

Voind comitatul să satisfacă acestei porunci, trimite pe românul Șanta, ca să facă poporului cunoscută rezoluțiunea împărătească. Inșă îndată ce se departă Șanta din comune, preoții neuniți și în deosebi cei din Varviz, Ioan Pap, arhidiaconul Ignat Pap din Csehtelek și Toma Pap din Sârbi, se nizuiesc cu tot felul de uneltiri să abată poporul dela unire, afirmând, că scrisoarea amintită despre libertatea dela legătura de 500 de galbeni e minciună s. a. ¹⁾ Aceste apar din investigația, ținută mai târziu de judele Șanta. Cu ocaziunea aceasta unanim fășionează martorii că din gura celor trei mai sus pomeniți au auzit, că au respândit prin sate vestea, că scrisoarea, pe care au publicat-o juzii poporului, a fost falșă și că au voit să-l amăjească, neavând nici împăratul putere să-i altereze în datiniile lor. Iar martorii Nicolau Pap, preot în Trie și Simeon Pap din Baromlaka au auzit despre Ioan Pap din Varviz, că acesta a terorizat preoții cu aceea, că are episcopul putere să le radă bărbile și să le pustiească cu iarbă de pușcă, dacă vor trece la unire, căci ceice s'au făcut uniți, se dau diavolului, și și ei înșiș sunt draci ²⁾.

Intr'aceea moare episcopul Okolicsányi (21 Nov. 1736) și astfel iarăș se găsește pretext de a amână exmiterea comisiei. Nu-i convenia inșă aceasta episcopului din Arad, lui Isaia Antonoevich (așa se subscriă el) și nici Consiliului Locuitor. Episcopul dă expresie indignării și amărăciunii sale în epistola din 10 Dec. 1736, în care persiflează nepăsarea celor dela comitat față cu designarea comisiei. El fiind încă numai în al III-lea an al episcopiei sale face deja a 5 oară drumul până la Oradea, dar numai înzădar, căci comisia încă nici acum nu se pune pe lucru. Și încă ce motive mai știu află! Că un deputat nu voește să primească sarcina aceasta — fiindcă nu capătă diurn; altul e morbos; al treilea e trimis la Pesta; ori că trebuie terminat elaboratul, ș. a. Isaia protestează în contra acestor și-

¹⁾ Arhiv. cottului Fasc. VI. nr. 1.

²⁾ Az felül nevezett Várvi Pap Iános, csehteleki Pap Ignác és N.-Tothfalusi Pap Tamás szájából halották, hogy az községnek azt hirdették, hogy azon levélnek, melyet szolgáló uramék közöttök publicáltak ne hidgyenek, mert az hamis, és megh akarják őket csalni és magok, sem akarják hiszni, a császár sem teheti hogy őket maguk vallásokban háborgassa... Azt is hallották Várvi Pap Iánostól, hogy az papokat azzal ijesztette, hogy ha az Uniora állanak, vagyon a Vladikának hatalma, hogy a papoknak a szakállokat elnyirassa és puskaporral elhányassa, mert ördögöknek adták magokat, az kik az Unióra állottanak és ezek is ördögök. Arhiv. cottului, Investig. din 1736.

canări. Consiliul Loc. replică comitatului, că moartea episcopului nu e destul motiv, pentru amânare, căci au vicar capitular, provăzut cu aceeaș putere și iurisdicție. Tot în rescriptul acesta li-se face cunoscut, că preoții uniți, ori cari de aici înainte se vor uni, vor obține proviziunea lor din cassa generală a parohilor. Ce însemnătate a avut dispoziția aceasta în viața preoților români, n'are lipsa de explicări, cunoscute fiind molestările suferite cu ocaziunea încasării competențelor ¹⁾).

În urmă comisia, primind poruncă strictă, să nu mai amâne lucrarea, își începe activitatea, provăzută fiind cu următoarea îndrumare:

Să se concreadă doi ori trei bărbați de încredere din partea ambilor episcopi, cari să priceapă limba poporului;

Cu ocaziunea investigației vor lua parte preotul local, judele comunal precum și dintre sătenii mai pricepuți 4 ori 6 jurați, — după mărimea comunei.

Să li-se spună oamenilor, că nu li-se va întâmpla nimic, orice declarațiune vor face;

Să li-se spună oamenilor, că la caz că ar renunța de a mai atârna dela episcopul din Arad, materialicește nu vor avea mai rea soarte, decât până aci;

Să se întrebe oamenii, că uniți, ori neuniți sunt; ori ca să priceapă mai bine să li-se pună întrebarea în modul următor: »De episcopul catolicilor, ori de cel sârbesc din Arad voesc să atârne;

Actele să se păstreze pentru Consiliul Locuitor;

Să se bage bine de samă, că episcopul sârbesc să nu facă turburări în popor. Iar la caz de s'ar întâmpla așa ceva, atunci comisia să-l roage să abstea dela lucruri de acele; dar numai comisia are dreptul acesta.

Membrii comisiei au fost următorii: 1 Din partea comitatului: Lad. Belliczai, vicecomite subst.; Francisc Ferdini, perceptor la cassa de rășboiu; Ladislau Șanta, judele nobililor; Ștefan Erdélyi, asesor la tabla judecătorească. 2. Din partea episcopului latin: Conte Paul Forgách, vicar capitular, cu canonicii Francisc Pollentari și Matia Jurkovicz. 3 Din partea episcopului din Arad: episcopul Isaia Antonoevici, vicarul Ghenadie, Ioan Ianovicz, preot, și oficialul militar, permițându-i-se din aceasta partea Cons. Loc. în rescriptul din 22 Dec. 1736, dar fără ca acesta să aibă vre-o ingerință în chestiile atinse.

În 21 Februarie 1737 își începe deci comisia activitatea în șpanatul Vașcăului. Abstrăgând dela câteva întâmplări mai puțin

¹⁾ Arhiv. cottului 1736. Fasc. I, nr. 12.

însemnate, acțiivitatea comisiei decurge în pace până în 11 Martie. Până atunci au fost întrebate 89 de sate și toate au răspuns în scris, și cu vorba vie, că țin cu episcopul latin. În 11 Martie ajung la Saldobagi (lângă Seliște). Atunci Isaia protestează în fața comisiei contra oficialilor episcopului latin, căci așa a auzit că convocând aceștia locuitorii de prin satele supuse lor, prin amenințări și bătăi i-au silit să recunoască atârarea lor de episcopul latin. Și deoarece astfel de lucruri nu-i pot dobândi aprobarea, de fapt însă din pricina, că îi erà năcaz, fiindcă până aci toate satele doreau să atârne de episcopul latin, ceea ce au mărturisit și în prezența lui Isaia, scârbit — zise el — de manoperele oficialilor, fără ca să-și ia rămas bun măcar, o pornește spre Arad.

Absența episcopului îi aduce în perplexitate pe comisari; nu știu ce să facă, să continue cercetările, ori nu? În urmă cerșfat dela comitat, care le răspunde (din congregațiunea din 20 Martie 1737), să aștepte, până ce li-se va comunica despre aceasta sentința Consiliului.

Pe 12 Aprilie se pune terminul reînceperii cercetărilor. Înainte de aceasta însă, provizorul din Beiuș al episcopului latin, Iosif Haz, despre care Isaia în deosebi presupunea, că bate locuitorii, pentruca să-i constrângă să treacă în apele episcopului latin, aduce doi martori, pe Gheorghe Zvorna și pe Mihai Matyácz, locuitori din Beiuș, cari au fasionat, că da, a bătut provizorul pe Mihaiu Raț, jude în Beiuș, dar nu din motivele amintite de Isaia, ci fiindcă acela în cauza dominală, nici la a treia provocare a provizorului nu s'a prezentat. Tot în senzul acesta se declară și judele comitatens Ioan Szekovics.

Cu această ocaziune au recunoscut atârarea lor de episcopul latin, dând despre aceasta reverse, următoarele comune:

Vaşcău, Barești, Lunca, Suspre, Hotar, Serbești, Birtin, Verzarul de sus, Verzarul de jos, Kerpenyet, Poiana, Călugăr, Sôhodol, Kôllejt (?), Săliște, Crișcior, Szebetseny (?), Rien, Gigiseu, Vojeni, Stej, Segești, Câmpana de jos, Câmpana de sus, Segeșteni, Fonacs, Hârzești, Dragonești, Beleşeni, Sebeș, Lelye, Bunitești, Pietrosul, Kisko, Măgura, Valea-neagră de sus, Braget, Drost, Valea-neagră de jos, Dumbrăveni, Szudkics, Burda, Pocioveliște, Cărbunări, Budurasa, Saca, Nemăești, Curățel, Beinșele, Cresnia, Seliște, Talpa, Telek, Mezeș, Fizeș, Tătăreni, Meragh, Târcovița, Henkeres, Balalen, Lazuri, Kôszvényes, orașul Beiuș, Șoim, Sân-miclăuș, Eôrvényes.

Josani-Fărău, Pocola, Fenereși, Petran, Presaca, Sânmărtin, Petrasz-soiinuș, Dragoteni, Ghelar, Meziad, Josani-Gurbești, Roșia, Săucani, Kebeds, Sohodol-Lazuri, Saldobagi, Săplac, Urszad, Dumbrăvița de munte, Căpâlna, Kisháza, Cărăsău, Petegd, Cocioaba, Forosig, Dumbrăvița mică, Valea-lupului, Hodoș, Barakony, Șeulia, Sz.-András, Alpar, Tăureni, Cherul mare, Szakács, Rogozul de murăș și Șiad, Tagado, Kálácsa, Agriș, Ókrös cu Botfej, Csontaház cu Bog, Văleni și Poclusa, Örvényes cu Khiș, Craiova cu Chișlaca, Hagymás, Arcuș cu Nyermed, Toplița cu Carand, Szék, Groși cu Bârzești, Hajó, Vașad, Ghepișul-român, Hususău, Lazuri, Ghepișul-maghiar, Usopa Tulca, Saldobagi, Jánoska, Valea-mare, Mociar, Rîpa, Fon...(?), Kisgyanta, Nyárló. — Cu totul 140 de comune¹⁾.

Iată deci rezultatul uneltirilor episcopului sârbesc, și ale activității lui Okolicsányi. Românii erau sătui de decime și contribuțiuni, și chiar atunci îi vine în minte episcopului să mai impună noue sarcini; urmarea s'a arătat acum, chiar precum s'a arătat influința binefăcătoare a scutințelor date de episcopul Okolicsányi.

În celelalte părți ale comitatului, precum am văzut mai sus, s'a primit unirea încă în 1736 (April 18); prin urmare comitatul Bihor în anul Domnului 1737, afară de 42 de comune, a primit unirea întreg. Dar episcopul Isaia Antonoevici, nici nu s'a mai încumătat să-și pună piciorul în Bihor!

ȘTEFAN TĂȘIEDAN.

Din viața pastorală.

E lucru adevărat, că poporul nostru românesc a fost totdeauna credincios și moral. Ca dovadă ne poate servi chiar existența sa de până acum, în mijlocul celor mai mari pericole.

Dar nefericirile, ce vin zilnic pe capul nostru de un șir întreg de ani, ne fac să medităm, să privim mai adânc în viața poporului nostru.

În viața pastorală ne putem convinge foarte ușor, că poporul nostru și azi e foarte credincios, dar are o credință din tradiție numai — că așa au fost și părinții. Nu are o credință

¹⁾ Arhivul comitatului, actele comisionale -- nenumerate --.

temeinică, statornică, din care să izvorască fapte creștinești și din care să porceadă virtuți, ci numai credință superficială, goală, care la cea dintâiu suflare se spulberă, căci nu are fundament bun.

De aici, aceea ce experiem zilnic în viața pastorală, că aprobă poporul învățăturile morale, îndemnurile bune ale preotului, zicând că părintele a grăit foarte drept, dar când e la punerea în practică a îndemnului bun, se retrag rînd pe rînd toți cei ce au aprobat, și rămâne preotul singur, mahnindu-se în sufletul său, pentrucă vede, că lumea, păcatul și întunerecul sunt mai iubite ca Dumnezeu, virtutea și lumina.

Să nu ne prindă însă de loc mirarea, că se întâmplă astfel la poporul nostru și că nu are credință temeinică, căci după zisa apostolului Pavel: „Credința este din auz, iară auzul prin cuvântul lui Dumnezeu“.

La noi Români, abia în anii din urmă s'a început a se catehiza tinerimea din școala de toate zilele.

Deși cu durere, dar trebuie să constatăm, că sunt și azi multe școli, unde catehizarea aceasta se face fără nici o vlagă și inimă și sunt parohii unde nu sunt școli nici confesionale nici de stat, și acolo — deși ar fi lipsa mai mare — nu se ține catehizarea copiilor, scuzându-se catehetul cu motive ridicole.

De catehizarea tinerimii din școala de repetiție, de catehizarea tinerimii adulte, și azi în veacul al XX-lea al creștinismului, câți preoți se îngrijeasc oare?

Tot asemenea sunt părăsiți, lăsați în voia sorții și a împrejurărilor, neprielnice unei vieți creștine, feciorii în anii cei mai periculoși pentru viața morală: în timpul miliției, ce după cum am putut observa, nici laicilor nu le convine, cerând și ei să rupem odată cu trecutul acesta.

Când s'a vorbit apoi la noi, și unde se practizează oare instruirea mirilor, examinarea lor în lucrurile de credință dupăcum prescrie sf. biserică? Iar despre predici, cari au început a se ține tot mai des în locul cazaniilor plictisitoare și fără nici o viață, auzim de atâtea ori chiar dela preoții tineri: „eu nu mă pregătesc nici când la predică“.

După toate acestea să nu ne mirăm de loc, că credința poporului nostru e ca umbra nestatornică și că se clătină la la fiecure curent contrar, cât de mic. Să nu ne mirăm, ci să ne

punem pe lucru, că nime nu ne poate mântui neamul de perire, decât singur noi preoții. Nime nu poate lucra și face mai mult în interesul poporului, ca noi preoții, și nu numai, că putem, fără avem și datorința să lucrăm spre binele, fericirea și mântuirea neamului nostru.

Spre a fi fericit omul, și prin el societatea omemească, e de lipsă o catehizare temeinică, practică, ducătoare la o vieță creștinească. Episcopul Dupanloup zice, că *„mijlocul cel mai sigur al desmorbirii sufletești din parohiile noastre este catehizarea. Unde se face aceasta cu tragere de inimă și încontinuu, acolo suntem în stare a mântui totul, ori cât de mare ar fi nefericirea și necazul, și ori cât le-ar fi de adânci rădăcinile“*.

O astfel de catehizare nu o poate face învățătorul, ci trebuie să o facem noi preoții, căci apostolilor și prin ei nouă ne-a poruncit dulcele Isus: Mergând învățați toate popoarele... Biericii i-a dat bunul nostru Mântuitor puterea magisteriului, ministeriului și regimului. Iar servii bisericii suntem noi preoții, cari suntem puși spre a duce sufletele la mântuire. Dacă nu catehizăm noi preoții, nu ducem sufletele la mântuire, ci le ducem noi înșine la perire, la osândă. Papa Benedict XIV a scris: „Susținem, că partea cea mai mare a acelor, cari se osândesc la pedepsele veșnice, cad în nefericirea aceasta de veci pentru neștirea tainelor credinții, cari trebuie în chip neapărat să le știe și să le creadă pentru ca să se socotească între cei aleși“.

Noi preoții ne numim de atâtea ori păstori sufletești și ca atari suntem datori să paștem oile, cari ne sunt încredințate; iară a paște înșamnă mai pe sus de toate a învăța, după cum se scrie prin Ieremia: *„Voiu da voaună păstori după inima mea și vă vor paște pe voi păscându-vă cu știința“*.

Iar sf. apostol Pavel voind a arăta că cei ce sunt puși în fruntea bisericii au mai pe sus de toate datorința de a învăța pe credincioși sfintele învățături, zice: *„Nu m'a trimis pe mine Hristos să botez, ci să vestesc evanghelia“*. A noastră a preoților este deci datorința de a catehiza turma încredințată nouă și încă aceasta ne este datorința cea mai înaltă, mai de frunte. Papa Piu X în Enciclica Sa din 15 Aprilie 1905 scrie, că instrucțiunea catehetică, ce trebuie să o dea preotul, „este laptele acela, care voiă Apostolul Petru să-l poftască credincioșii fără de viclenie, ca niște prunci de curând născuți“.

Catehizarea trebuie să o înceapă preotul, de când ajunge copilul la anii priceperii, decând începe a deosebi binele de rău, deci de când intră în școală, și trebuie continuată până la vârsta de soț de căsătorie; de atunci încolo se continuă catehizarea prin predicile din Dumineci și sărbători, prin scaunul mărturisirii, prin prelegeri, conferințe, reuniuni de pietate și, desigur nu în ultimul rând, prin vieța preotului. Pentru a ne putea îndeplini această datorie a slujbei noastre preoțești, avem lipsă și noi preoții de studiu continuu. Papa Piu X, în Enciclica amintită scrie despre catehizație: „să nu se împlinescă numai în chip superficial și parohii să nu țină instrucțiunile catehetice nepregătiți, ci numai pregătindu-se mai înainte în chip sirguincios... Cu mult mai ușor e a afla un predicator, care să fie în stare a ține un discurs elocvent și strălucit, decât un catehet, care să țină o învățătură, vrednică de laudă în toată privința“.

Fiind însă catehizarea atât de grea, avem lipsă de studiu continuu. Ne trebuie înainte de toate manuale catehetice bune, ținute la nivelul rezultatelor mai noue ale pedagogiei și de aceea nu putem saluta cu destulă bucurie manualele mai noue de cateheză ale Blajului.

Ce privește timpul catehizării îl statorește la școala de toate zilele și la cea de repetiție planul oarelor. Tinerimea adultă, trebuie conform canoanelor, să se catehizeze „o oră întreagă în toate Duminecile și sărbătorile de peste an, netrecându-se nici una, despre celea ce fiește cine trebuie să le creadă și să le plinească, pentru ca să dobândească mântuirea“. Intru aceștia sunt a se lua și servitorii și servitoarele.

E foarte de mare folos pentru sufletul recrutilui instruirea lui catehetică și sfaturile părintești, în timpul cât îl mai petrece acasă până la îmbrăcare. Dacă apoi am avea — și ar trebui să avem — preoți militari de ai noștri în toate locurile, unde avem soldați în număr mai mare, dacă aceia și-ar îndeplini și ei datoria aceasta sfântă, de a catehiza și instrui pe feciori și a-i sfătui, cu toate ocaziunile, la o vieță morală, cucernică, pie, ar fi cu totul alta vieța morală a poporului nostru.

Câți credincioși de ai noștri nu se nefericesc tocmai din lipsa catehizării părințești în anii miliției!

Mântuirea neamului nostru din necazurile ce-l apasă, numai prin o catehizare bună și conștientă se poate promova, în mare măsură. Iar dacă noi preoții, dela mic până la cel mai mare nu ne vom îndeplini această datorință întreit sfântă, atunci răspunderea noastră înaintea părintelui ceresc va fi foarte grea.

IULIU CĂPĂLNEAN.

CRONICĂ.

În jurul proiectului despre autonomia catolică.

Toate foile ungurești din capitală au adus un proiect de lege referitor la autonomia catolică, care afirmative este proiectul referentului în chestie. Semioficiosul „Budapesti Tudositó,” a doua zi după publicarea proiectului, spune ce-i drept, „că proiectul publicat al referentului nu poate fi socotit de proiectul guvernului, fiindcă nici pe de parte nu cuprinde punctul de vedere definitiv al guvernului față de autonomia catolică,” dar cu toate acestea ținem să schițăm și noi acest proiect, de oarece el, precum suntem informați, în punctele esențiale este identic cu proiectul final al guvernului. O facem cu atât mai vârtos, că foile noastre românești au crezut că se pot dispensa dela traducerea și reproducerea proiectului publicat.

Întreg proiectul stă din 7 paragrafi, având următorul cap: „Autonomia catolică se înarticulează prin legea de față, pe temeiul enunțiației principiale a părții a 2-a a articolului de lege XX. din 1848, în modul următor.”

§. 1 fixează drepturile Bisericii ce în virtutea constituției sale îi compet în cadrele dreptului de supremă supraveghiere, răzimat pe acela al supremului patronat, referitor la toate chestiile bisericesti, școlare, fundamentale șcl., stabilind, că pentru acoperirea cheltuielilor necesare își poate forma drept la contribuarea materială a credincioșilor, care se poate validată pe cale administrativă.

§. 2 este din punctul nostru de vedere cel mai însemnat și de aceea îl traducem pe de-a întregul. Iată-l: „Pentru deprinderea mai potrivită cu scopul a dreptului de autonomie, trebuie să se creeze pe temeiul invitării Majestății Sale, a regelui apostolic, ca patron suprem, cu concursul bărbaților bisericesti și laici, un statut de autonomie, care se sprijinește pe

conlucrarea aceloră. Dispozițiile speciale ale statutului de autonomie, le stabilește cu consimțământul Ordinariatelor bisericești și cu aprobarea Majestății Sale a regelui apostolic, congresul de organizare convocat de Majestatea Sa, având în vedere dreptul de patronat suprem și constituția ierarhică a Bisericii catolice, și între marginile legilor existente și deosebit acele ale legii de față.“

§. 3 stabilește modalitățile între cari fondul religionar și cel de instrucție, precum și școlile medii și superioare susținute din acelea, vor trece în cercul de competență al autonomiei catolice.

§. 4 dispune privitor la fondul universității din Budapesta, și privitor la alte fundații cari ar mai fi administrate acum din partea ministrului de culte, că ele rămân și pe mai departe în starea de acum, până când guvernul și corporația autonomistică vor putea conveni asupra modalităților de predare și a acestor fonduri. În caz de neînțelegere chestiile se vor decide pe cale judecătorească, constituindu-se ca primul for tribunalul regesc din Budapesta.

§. 5 stabilește menținerea statului quo până după aprobarea preainaltă a statutului autonomistic. Impune însă guvernului, că îndată după publicarea acestei legi, să mijlocească convocarea congresului, care va fi chemat să compună statutul. După aprobarea aceluși statut cel mult la un an, ministrul de culte trebuie să treacă în administrarea corporațiunii autonomistice fondul religionar și de instrucție, și apoi pe rând și celelalte fonduri.

§. 6 stabilește, că valoarea acestei legi se întinde peste tot teritoriul Ungariei, afară de Croația și Slavonia.

§. 7 încredințează executarea legii ministrului de culte și instrucțiunea publică.

Dintre §-ii acestui proiect ne interesează, cum am amintit și mai sus, cu deosebire §. 2. El va rămănea și în proiectul final al guvernului neschimbat, pentru că asupra lui nu mai este nici o neînțelegere între guvern și între corul episcopesc. Că acest proiect se referă și la Biserica noastră, asta e sigur, dar nu mai puțin sigur e și aceea, că prin el nu se stabilește nimic pozitiv privitor la poziția de drept ce Biserica noastră va avea să aibă în cadrele statutului autonomistic. Prin votarea acestei legi, care afirmative nu va întârziă mult, Biserica noastră încă n'a pierdut nimic, precum nu-i iertat să piardă nimic nici prin statutul ce se va face. Cercurile noastre competente vor ști de sigur să-și facă datoria, împiedecând — dacă altfel nu se vor putea salva drepturile Bisericii noastre —, cu

toate armele legale, ca acel statut să câştige cândva aprobarea preainaltă a Romei și a Vienei.

Deocamdată ținem să amintim încă numai aceea, că, după toată probabilitatea, discuțiile privitoare la statutul prevăzut în proiectul de lege vor urmă foarte iute după votarea legii, și că prin urmare nu avem vreme de pierdut.

Videant ergo consules! (ar).

*

Misiunile sacre poporale, cari la noi au isvorul în o hotărîre adusă de sinodul tractului protopopesic al Clujului, în 1903, și s'au ținut mai întâiu în Totelec, tot în acel an, — în cei 10 ani de existență s'au dezvoltat în o instituție, care, elup-tându-și un loc de frunte între preocupările și în cadrul in-tesului viu al celor mai buni și mai de frunte preoți, va trăi și va produce cele mai reale foloase în viața poporului nostru.

Instituția aceasta, la început, a fost un simbure aproape nebăgat în seamă, din care, cu ajutorul lui Dumnezeu, s'a dezvoltat un plăpând și modest surcel, privit de cei mai mulți cu neîncredere și răceală, iar astăzi, mulțumită întrepunerilor de Mamă alc Preacuratei Fecioare, sub a cărei ocrotire s'a pus dela început aceasta întreprindere duhovnicească, e un arbore mare și puternic, care își întinde ramii peste întreagă provincia noastră mitropolitană și a odrăslit și în biserica fraților greco-orientali „conferințele pastorale“ cu acelaș scop și cu aceleaș mijloace ca și misiunile sacre poporale.

E drept, că în arborele acesta încă nu se manifestă des-tulă viață; dar veni-va, pentrucă trebuie să vină, o dalbă primă-vară, când va începe să circuleze cu putere sucii dătător de viață, să se ivească muguri, frunze și flori, din cari, încetul cu încetul și pe neobservate, se vor formă cele mai dulci și mai hrănitoare fructe pentru un neam, care s'ar stânge ușor și de grabă, dacă i-ar lipsi harul și binecuvântarea dumnezească.

Misiunile sacre sunt organizate în arhidieceză, în diecezele de Lugoj și de Gherla. Avem „Reuniunea de misiuni sfinte a preoților din Arhidieceza gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș“, în-ființată în sinodul din 1906, apoi „Reuniunea de misiuni sfinte a preoților din dieceza gr.-cat. a Lugojului,“ înființată în 16 Aprilie 1912 și „Reuniunea pentru ținerea exercițiilor spirituale și a misiunilor sfinte a preoților din dieceza gr.-cat. a Gherlei“,

cu statute votate în ședința consistorială din 27 August 1912. La Orade nu știm să fie reuniune, dar știm, că și în dieceza aceasta s'au ținut și se țin misiuni sacre populare.

Toate reuniunile acestea ținesc la o mai serioasă reflexiune asupra adevărurilor religiei creștine și la o adâncire mai mare a acelorora din partea preoților în locul întâiu, apoi și din partea credincioșilor, ca toți să trăească, ori cel puțin să se nizuiască serios a trăi din credință.

Statutele dela Gherla sunt cele mai bune, cum și trebuia să fie, făcându-se pe urma celor din Blaj și din Lugoj. Deosebit au dispoziții speciale cu privire la sf. exerciții spirituale ale preoților și ale învățătorilor, fiind și unii și ceialați *obligați* a lua parte la exerciții, ori sunt, ori nu sunt membrii ai reuniunii. Pentru ținerea exercițiilor spirituale sunt designate 11 parohii mai centrale și mai de frunte, ce în statutele celorlalte reuniuni nu se află, dar în arhidieceză se practizează, fiindcă s'a dovedit a fi mai ducător la scop, dacă preoții se adună și mai puțini în câte un mic centru, decât să vină an de an la centrul arhidiecezei.

Toți preoții și laicii, cari au luat parte la exerciții spirituale, mărturisesc cu bucurie despre importanța mare a acestor lucruri. Excelența Sa Dl Mitropolit la ultima adunare generală (25 Sept. 1912) s'a exprimat cu mulțumire despre activitatea reuniunii arhidiecezane, spunând, că însemnătatea ei e foarte mare, mai ales în zilele noastre, fiindcă misiunile sacre s'au dovedit a fi cel mai potrivit mijloc pentru întărirea religiosității. Și a mai accentuat ceva, ce ar trebui să ne însemnăm bine fiecare preot, anume, că cu cât mai mult va îmbrățișa preoțimea cauza aceasta, cu atât se va dovedi mai convingător, cât de neîntemeiată e imputarea, că ea ar fi trădătoarea intereselor sacre ale poporului. Ce însemnă aceasta?... Să se facă cât mai mulți membrii la reuniune, să-și împlinescă cât mai conștientos datorințele statutare și să se țină cât mai multe misiuni sfinte populare! (șr).

*

O biruință însemnată a Bisericii catolice este aceea, pe care a câștigat-o, zilele trecute „centrul german, prin aceea că a știut întruni majoritatea voturilor în jurul proiectului său, menit să desființeze legea îndreptată împotriva ordului călugăresc al Iezuiților.

Legea aceasta, care este o rămășiță a legilor reacționare, îndreptate împotriva Bisericii catolice, ale „Kulturkampf“-ului, a fost adusă în 4 Iulie 1872. Prin ea se expulzau de pe teritoriul întregului imperiu german ordul Iezuiților, precum și congregațiile „afiliate“ (!) acestui ord. De congregații „afiliate“ ordului Iezuiților, Consiliul imperial a declarat în 20 Maiu 1873: congregația preoților redemptoriști, lazariști și cei numiți „dela sf. Spirit“, apoi congregația maicelor „sacrè-coeur“. Paragraful al 2-lea al acestei legi oprea și petrecerea membrilor singuratici ai ordului și congregațiilor expulzate, pe teritoriul imperiului.

În lupta de emancipare a Bisericii catolice din Germania, în istoria căreia partidul politic al catolicilor germani, centrul, a înscris atâtea pagini de biruință, acțiunea pornită pentru ștergerea acestei legi anticulturale a fost într'una obiectul celei mai alese considerații. Încă în 1894 s'a obținut abrogarea acelei părți din această lege, care privea congregațiile „afiliate“, iar în 8 Martie 1904 s'a șters §. 2, îngăduindu-se paterilor singuratici mișcare liberă între hotarele imperiului. Astăzi, cu ajutorul voturilor partidului socialist, care este împotriva oricărei legi speciale, și a celor din Elsația — Lorena, voturile centrului au făcut să triumfeze proiectul prelatului, mort de curând, Schaedler, prin care „legea — Iezuiților“ se șterge de tot. Rămâne numai cu acest proiect să mai fie primit și din partea Consiliului imperial, ceea ce se sperează cu mult temei, și „legea Iezuiților“ nu va mai fi.

Prin această nouă biruință, centrul german și-a câștigat un nou titlu de-a putea fi socotit ca cea mai conștientă și mai rodnică mișcare catolică, din câte sunt astăzi. Ea vrednicește admirația și recunoștința întregii Biserici catolice. (ar.)

*

Praxa judecătorească și achitarea abonamentelor pentru ziare. An de an se sporește numărul gazetelor, al cititorilor și, în proporții mari, al acelor, cari nici nu plătesc, nici nu returnează gazeta, ce li-se trimite. Din motivul acesta din urmă, judecătoriile, la cererea editorilor, atât la noi, cât și în străinătate sunt nevoite adeseori, să hotărească în sentință, dacă ceice primesc gazeta sunt datori, ori nu a achita abonamentul.

În chestia aceasta, în timpurile mai vechi, stăpâniă pă-rerea, că primitorul unui ziar neabonat, ori a cărui prenume-rație n'a prelungit-o, nu-i dator nici să-l returneze, nici să-l plătească. Se motivă cu aceea, că prenumerația e un contract bilateral, iar în cazul amintit lipsește o voință. Așa, totul se face pe risicul celui ce trimite ziarul. Părerea aceasta s'a schimbat în anii din urmă. Praxa judecătorească acum e alta. Ceice prime-sc un ziar, ori revistă, dacă nu-i scris pe el „exemplar de onoare“, ori „de probă“, ori „gratis“, și dacă nu o retu-rează, se constrâng judecătorește la achitarea abonamentului. Rațiunea e, că primitorul gazetei poate observa, numai să voiască, că editorul îi face un serviciu pentru contra serviciu, că-i îmbie, pentru plată, un capital intelectual, pe care îi stă în voe, să-l primească, ori să-l respingă. În sensul acesta a ju-decat la noi deja Curia cu ani de zile înainte.

Pe lângă astfel de praxă se pune capet cetirei de pomană a ziarelor. Cine primește gazeta, e dator să achite abonamentul, iar cui nu-i convine, să se simtă îndatorat a o remite, fără nici o cheltueală, scriind pe fașă: retour.

Inimile nobile, chiar și când nu s'ar putea constrânge la aceasta prin lege, o fac din respect față de legile moralei și față de propria lor cinste. Ele simt o adevărată necesitate internă, ca în un chip, ori altul să-și manifesteze recunoștința față de aceia, cari vreau să le facă bine. Altcum toată consi-derația, sentimentele de bine și chiar binefacerea deaproapelui le-ar socoti de o greutate morală insuportabilă și n'ar putea să-și adoarmă sentimentul, că sunt datoare să restituie aceluia, care le-a făcut un serviciu bona fide, și le-a rugat repetit (de 2—3 ori) să returneze gazeta, dacă nu le convine, dacă nu vreau ori nu pot să achite prețul abonamentului. (șr).

Cărți și reviste.

Profesorul de la preparandia din Arad, dl *dr. Avram Sădean* a scos și în broșură conferența citită cu prilejul serbărilor ani-versării centenare a institutului preparandial, sub titlul „*Apostolatul primilor profesori ai preparandiei noastre*“. Ni-se dau în ea datele biografice mai însemnate ale primilor dascăli a dascăliei române din Arad, stăruindu-se cu căldura asupra rolului pe care a avut-o însuflețirea acestor apostoli ai culturii române

dela începutul veacului trecut asupra umplerii scaunului episcopesc dela Arad cu bărbați de origine română. Deosebit de lăminoașă ni-se prezintă icoana lui Moise Nicoară, în urma stăruintelor căruia cauza românească biruiește în urmă, la 1829, fiind așezat în scaunul dela Arad românul Nestor Ioanovici. Se insistă în mod neobișnuit de cuviincios, și asupra sprijinului, pe care Românii aradani l-au avut în aceasta cauză dela episcopul unit Vulcan.

La sfârșit dl Sădean amintește într'o notă, că lucrarea aceasta este numai o mică anticipare din lucrarea mai întinsă, care va da o icoană mai amănunțită a luptei de desrobire bisericăscă a acelei epoci.

O așteptăm cu interes. (ar.).

*

Ultimul număr (de pe Ianuarie—Februarie 1913) a revistei literare—științifice din Cernăuți »*Junimea Literară*« increastă la »revista revistelor« un articol a pâr. canonic dela Oradea-mare I. Karácsonyi, apărut în numărul de pe Octomvrie al revistei »*Ungarische Rundschau für historische und soziale Wissenschaften*«. Ni-se spune acolo, că articolul d. Karácsonyi, intitulat »Românii în Ungaria«, s'ar ocupă de chestia continuității noastre în această țară, stăruind asupra tezei sale, că Românii ar fi venit pe acest pământ cu mult după ocuparea lui din partea Ungurilor.

Cititorii revistei noastre cunosc foarte amănunțit ideile pâr. canonic, și din articolele ce am publicat în această chestie au putut să-și formeze și o judecată sprijinită pe argumente științifice despre netemeinicia tezei, și a argumentelor d. Karácsonyi, care nu a răspuns încă nici cu un singur cuvânt la ultimul articol al d. Păclișanu. Dacă totuș ținem să atingem notița revistei din Cernăuți — o facem prin urmare nu de alta, ci pentru ca să constatăm, că notița literară din chestie a »*Junimei Literare*« ar fi câștigat foarte mult, dacă în legătură cu articolul d. Karácsonyi, pe care de altfel îl face »un scriitor diletant«, ar fi amintit, cel puțin, și răspunsurile atât de întemeiate ale colaboratorului nostru.

Autorul notiței ar fi dovedit prin aceasta o mai puțin slabă orientare în chestii de istoriografie mai nouă românească. (ar.)

*

Într'un număr mai recent al »*Gazetei*« dela Brașov, d. A. P. Bănuș, directorul artistic al societății pentru fondul de teatru, face haz pe socoteala alor doi »frați în Hristos«, unul unit și altul neunit, batjocorind de-a binele preoțimea ambelor confesiuni. Natural, fratele unit trebuia să încaseze mai multe, cam de două-ori cât celalalt, dar, bag-seamă de dragul parității confesionale — nu e cruțat nici fratele neunit. Și apoi să mai zică cineva că gazetele partidului nostru național fac confesionalism!

Adevărat! Ceeace face »Gazeta Transilvaniei«, publicând foiletoanele de umplătură ale d. Bănuț — ne gândim și la un alt foileton, care cuprinde »idei dintr'o conferență«, ținută în Berlin — nu mai este confesionalism. Batjocorirea bisericii creștine, și a reprezentanților ei, cari sunt preoții, nu mai este confesionalism! Sufletul, care este ispitit să dea publicității, sub iscălitură, »produse literare«, ca foiletonul de care vorbim, a aruncat deja peste bord orice credință în Dumnezeu și religie, și ca atare nu are îndreptățirea să se mai adreseze preoțimii, pe care s'ar părea, că vrea să o moralizeze.

Iar dacă d. Bănuț crede, că nu i-se poate discuta această îndreptățire, găsim că »Gazeta« ar trebui să aibă curajul creștinesc să refuze publicarea produselor »literare« de această natură. Altfel, vom fi îndemnați, să credem, că preoțimea noastră va trebui să-și caute alt organ de publicitate, pe care să-l sprijinească cu banul său creștin. (ar.)

*

»*Civiltà Cattolica*« publică în nrul său din 18 Ianuarie a. c. un prim-articol foarte instructiv despre puterea mondială a presei. Extragem câteva date:

Numărul aproximativ al jurnalelor, în Germania e: de 4000, în Anglia de 3000, Franța 3000, Italia 1400, Austria 1100, Statele-Unite 12,500, Asia 3000, Africa 200.

În anul 1897 tiragiul foilor din Germania fù de 12,192,000; în anul 1906 numai la postă s'au trimis 1807 milioane numere, dar de fapt fură vândute cam 4800 milioane de numere. Marile jurnale italiene și austriace au un tiragiu dela 50—150,000; cele franceze și engleze un tiragiu mult mai mare.

»Petit Parisien« are un tiragiu de 1,200,000, »Petit Journal« 800,000, »Petit Parisien« 600,000, »Daily Mail« (engl.) 1,000,000, »Daily Mirror« 750,000 etc. În Germania și Austria sunt jurnale cu 2, 3, 4 ediții la zi, diferite una de cealaltă. Un număr de-a marilor jurnale engleze și americane conține cât materia unui volum de grosime mijlocie. Anume jurnale germane au 10—20 pagine, și mai bine; Dumineca 60—80; la Crăciun și la Paști până la 100 și mai bine.

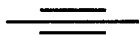
Instalarea tehnică a acestora cere un palat întreg și investiții de mai multe milioane. În anul 1884 deja, bilanțul pasiv al unui mare jurnal englez eră de 7 milioane; »Times« din Londra are linie telefonică ce-l leagă direct cu Paris și Berlin. Pe timpul războiului ruso-japonez acest jurnal montă el însuși o naie proprie cu telegrafie fără sârmă; iar cu alt prilej plăti pentru o singură telegramă dela Johannesburg 17,000 de marce. Alt jurnal »New-York Herald« organizează pe spesele proprii o expediție africană. În anul 1903 un discurs ținut de Chamberlain în Birmingham fù publicat din partea lui »Daily Mail« din Londra cu

ajutorul stenografilor și a telefonului în întregime: la 5 minute după ținerea lui. Acelaș jurnal apare simultan în trei ediții în Londra, Manchester și Paris, pe lângă o ediție de-a sa săptămânală și una pentru cei orbi cu scrisoare anume.

Hârtia ce-o consumă astfel de jurnale e enormă. »Daily Mail« posedă pentru turbinele proprii o pădure de 7,500 km². Ceeace consumă mașinile sale în 14 ore ar fi destul pentru construirea unei cincturi ce încunjură întreg globul pământului.

Cu drept cuvânt putea zice Carlyle: Adevărata biserică în Anglia o reprezintă jurnaliștii, cari predică poporului zi de zi, săptămână de săptămână». Aceste cuvinte le putem generaliza și extinde la toate țările.

Numai la noi nu vrea să priceapă nimeni importanța presei. Parcă ar fi un blăstăm. Cu toate că fără presă nu vom da înainte cu nici un pas. (an.)

Cărți intrate la redacție.

Vasile Lascar, Discursuri politice. Adunate și adnotate de Mariu Theodorian — Carada, 2 vol. București 1912. Prețul 10 lei.

R. Netzhammer, Constantin cel mare și România. Extras din „Revista Catolică“. București 1913.

R. Netzhammer, Epistolă pastorală către catolicii arhidiecezei de București, cu ocazia Păresimilor 1913. București 1913.

Dr. Nicolae Brînsău, Pocăiții... Cuvântări bisericesti asupra așa numiților pocăiți (adventiști, nazarineni). Petroșeni 1913. Prețul 3 cor.

Gavril Compayré — Teodor Popovici, Pestalozzi și educațiunea elementară. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 768—769). București 1913. Prețul 60 bani.

Tudor Pamfile, Culegere de colinde, cântece de stea, vicleime, sorcove și plugușoare. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 734—5) București 1913. Prețul 60 bani.

Frances Hodgson Burnett — Iosif Nădejde, Micul lord. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 747—8). București 1913. Prețul 60 bani.

TELEFON.

»*Revista Teologică*«. *Sibiu*. La articolul istorico-războinic al colaboratorului DVoastră Ioan Lazar (?) referitor la protopopiatul nostru dela Brașov, ne permitem și noi câteva observări. Le dăm numai la acest loc și nu în cadrele unui prim articol, anume pentruca să se învedereze și prin aceasta inferioritatea noastră de »teologuți«, cari abea putem ticlui câteva fraze »pline de venin«, față de știința superioară, de care băjbăie cele 5 pagini ale d. Lazar al DVoastră. Observăm înainte de toate, că înălțimea discuției, dela care d. Lazar afirmative »nu s'ar putea coborî pe un teren unde și-ar pierde dreptul de a se numi om cu creștere bună«, nu cadrează de loc cu epitetele de »fârtați« și »teologuți, cari își fac cariera din săgețile aruncate Bisericii ortodoxe române«, epitete cu cari suntem gratificați noi, cari de loc nu ne știm vinovați de coborirea nivelului discuției la cuvinte ca »obraznicie« și »infamie«. Noi n'am folosit astfel de cuvinte, cu toate că nu e nici o mirare, că »Unirea« a ținut să le spună, ci am înfierat numai foarte cinstit, dar în aceeaș vreme cu toată energia amestecul absolut nejustificat al presei ortodoxe într'o afacere curat intrerună a Bisericii noastre. Din ceace am spus nu avem nimic de retractat. Ba, după articolul mai nou al DVoastră, ne simțim chiar îndemnați, să protestăm din nou, pentrucă, oricât de sărac ar fi, cu »duhul«, Lazarul DVoastră, va trebui să înțeleagă, că noi nu putem fi ispițiți să-i recunoaștem îndreptățirea de-a se declară în numele »opinie publice românești«. Ar mai trebui să înțeleagă apoi și aceea, că un lucru poate să fie necesar și din alte motive, decât cele istorice. Ce privește pe urmă ideea intemeierii unui protopopiat ortodox la Blaj, pe care amenințați, că veți pune-o, la cea mai apropiată ocazie, în discuție, Vă rugăm să nu mai discutați, ci să poftiți să faceți aici la noi în Blaj tot ce veți crede, că este în interesul Bisericii DVoastră. Noi nu V'am discutat nici când acest drept, și nici în viitor nu o vom face. Pretindem însă să respectați la fel dreptul de-a apăra și noi interesele noastre bisericesti. Atât.

R. Ungvár. Că vicarul din Hajdudorogh a celebrat liturgia în l. maghiară, în drumul ce l-a făcut prin Secuime, — e notariu: vorbesc toți și s'a scris și în ziarele maghiare. Pentru încălcarea aceasta de lege oare îl va pedepsi guvernul, care a luat angajamente pentru executarea întocmai a bullei »Christifideles graeci«, ori Episcopul său? Credem, că toate blăstemele din bulla numită și toată amărăciunea innăgăzinate în sufletele înstrăinate de Biserica noastră vor ajunge pe ceice una zic și alta fac, compromițând Scaunul Romei și clătînând și sdrcunînd în atâtea piepturi credința. — Se va afla oare cineva, din apropierea Episcopului de acolo, să-i spună cu curaj de creștin adevărat, că așa nu se promovează mărirea lui Dumnezeu și mântuirea sufletelor!

S U M A R U L :

Senior: Dotațiunea preoților cu cvalificație inferioară. — **P. Cancel M. C.:** Un martir al sfintei Uniri. — **Dr. Ioan Sâmpăleanu:** Intențiunea Romei față de biserica română din Ungaria (IV). — **Ștefan Tășiedan:** Icoane din viața poporului român din Bihor (1726—48) (IV). — **Iuliu Căpălnean:** Din viața pastorală. — **Cronică:** În jurul proiectului despre autonomia bisericască (ar.); Misiunile sacre poporale (șr.); O însemnată biruință a Bisericii catolice (ar); Praxa judecătorească și achitarea abonamentelor pentru ziare (șr.). — **Cărți și reviste.** — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.